

Ojczysty - dodaj do ulubionych / Ciekawostki językowe

Trochę PERZU na talerzu

◆ ◆ ◆
OJCZYSTY – DODAJ
DO ULUBIONYCH

PERZ jest tak samo lubiany przez psy, jak nielubiany przez ogrodników. PERZ, a w czasach staropolskich PYRZ, to nazwa pospolitego chwastu polnego, w botanice natomiast – nazwa rodzaju roślin, do którego należy ok. 170 gatunków. Już w najdawniejszych czasach zauważono, że PERZ może rosnąć w zasadzie wszędzie, jest niebywale odporny na niekorzystne warunki glebowe i ma wręcz niesamowitą zdolność odradzania się po wyplewieniu, wyniszczeniu, a nawet wypaleniu. Zanim nazwa PERZ przyłgnęła do perzu, nazywano PERZEM wszelki chwast, nie tylko ten trawiasty, rozłogowy, ale również osty, rzepy i inne dokuczliwe a niepożądane rośliny, rosnące wraz z uprawnymi i nieraz je zagłuszające. A jeszcze wcześniej PERZ był PERZEM – konkretnym, ale wcale nie tym, który znamy dzisiaj. Bardzo, bardzo dawno temu, bo w czasach prasłowiańskich, miano to przysługiwało roślinie uprawnej – pewnej odmianie pszenicy. I tu zdania są podzielone: albo był to orkisz – pszenica orkisz – którego uprawę znano już w czasach prehistorycznych, by następnie częściowo ją zarzucić, odrodzić w średniowieczu i ponownie zarzucić, aż do współczesności, kiedy to ponownie wraca do łask, albo też była to jakaś zupełnie archaiczna odmiana (podgatunek?) pszenicy, której uprawa nie przetrwała próby czasu. „Dawna nazwa zboża, po zarzuceniu jego uprawy, [została] przeniesiona na pospolity chwast” [SEJP Bor, 421]

Prasłowiańskie *pyrǫ (później *pyrǫjь) ‘perz’ i również prasłowiański *pyrǫ ‘perzyna / pyrzyna’, a także ‘perz / pyrz’, ale jako synonim perzyny, czyli ‘gorący, żarzący się popiół, pogorzeliśko’ różniła tylko wygłosowa miękkość lub twardość, zagubione i zrównane w historii języka. Dawniej miały one jednak znaczenie, a znajomość procesów językowych pozwala dopatrywać się w dzisiejszym PERZU praindoeuropejskiego pierwiastka *pūrō- niosącego znaczenie ‘ziarno, zboże’, a w PERZYNIE – praindoeuropejskiego pierwiastka *pūr- o znaczeniu ‘ogień’.